

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ МОЛИЯ ИНСТИТУТИ

“ТАСДИҚЛАЙМАН”
Тошкент молия институти
ректори доктор А. У. Муромов

2020 йил 14 маусимини

“КЕДИШЛАДИ”
Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

2020 йил 14 маусимини
уийхатга олини №БД-5230100

ИКТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ

ФАН ДАСТУРИ

- Билим соҳаси: 200000 – Ижтимоий соҳа, иктиносод ва ҳуқук
Таълим соҳаси: 230000 – Иктиносод
Таълим йўналашлари: 5230100- Иктиносодёт (тармоқлар ва соҳалар буйича);
5230200- Менежмент (тармоқлар ва соҳалар буйича);
5230600- Молия ва молиявий технологиялар;
5230700- Банк иши ва аудити;
5230800- Соликлар ва соликка тортиши;
5230900- Бухгалтерия хисоби ва аудит(тармоқлар буйича);
5231200- Сугурта иши;
5231300- Бюджет назорати ва ғазничилиги;
5231500-Бахолади иши;
5231700- Биржа иши;
5232400- Иктисолий ҳавфсизлик;
5232700- Инвестицион лойиҳаларга хизмат курсатиш ва
молиялаштириши;
5232800- Электрон тижорат;
5234400- Ҳалкаро валюта-кредит муносабатлари
ижроси.

Тошкент-2020

Фан/модуль коди ЕСА3208	Ўкув йили 2022-2023	Семестр 5-6	ECTS - Кредитлар 8	
Фан/модуль тури Мажбурий	Таълим тили Ўзбек/рус		Хафтадаги дарс соатлари 4	
1.	Фаннинг номи	Аудитория машғулотлари (соат)	Мустакил таълим (соат)	Жами юклама (соат)
	Иктиносидий таҳлил	120	120	240

2.

1. Фаннинг мазмуни

Фанни ўқитишдан максад – бошкарув, молиявий ва инвестицион карорлар кабул килиш учун хўжалик юритувчи субъектларнинг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш холатини, ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлигини, молиявий холатини ҳамда уларнинг ўзгаришларини, ўзгаришларга таъсир килган омилларни аниклаш. хисобкитоб килиш, баҳолаш йўлларини ўргатишдан иборат.

Фаннинг вазифаси – талабаларда хўжалик юритувчи субъектларнинг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш холатига, уларнинг ишлаб чиқариш, тижорат ва молия фаолияти самарадорлигига, субъектларнинг иктиносидий ва молиявий салоҳиятига, уларнинг бошкарув самарадорлигига объектив баҳо бериш, фаолиятнинг кучли жиҳатлари ва заиф томонларини аниклаш асосида активларнинг буғунги ва келажакдаги кийматини оширишда аник бошкарув карорларини тайёрлаш юзасидан замонавий билим, малака ва кўнікмаларни шакллантиришдан иборат.

II. Асосий назарий килем (маъруза машғулотлари)

II.I. Фан таркибига қўйидаги мавзулар киради:

1-модул. Иктиносидий таҳлил назарияси ва бошкарув таҳлили

1-мавзу: Иктиносидий таҳлилнинг предмети, асосий вазифалари ва тамойиллари

Таҳлил – иктиносидий тафаккурни ривожлантириш усули сифатида. Таҳлил (анализ) ва синтез ҳодиса ва жараёнларни батафсил ўрганишнинг асосий йўли эканлиги. Иктиносидий таҳлилнинг фан сифатида шаклланиши. Хўжалик юритувчи субъектларни самарави бошкаришда таҳлилнинг роли. Иктиносидий таҳлил фанининг предмети. Иктиносидий таҳлил субъектлари. Субъектнинг ижтимоий-иктиносидий жараёнлари. Хўжалик субъекти иктиносидий салоҳиятини ўстиришда ҳамда мустаҳкамлашда иктиносидий таҳлилнинг аҳамияти. Ижтимоий-иктиносидий самарадорлик. Молиявий холат. Ички ва ташки омиллар. Кўрсаткичлар тизими.

Иктиносидий таҳлилнинг максади ҳамда вазифалари. Иктиносидий таҳлилнинг асосий тамойиллари. Фанлар тизимида “Иктиносидий таҳлил”нинг ўрни.

2-мавзу: Иктиносидий таҳлилнинг методи ва усууллари

Иктиносидий таҳлил фанининг методи ва унинг ўзига хос хусусиятлари.

Иктиносидий таҳлилда омиллар тизими ҳамда моделлар, иктиносидий моделларнинг турлари. Иктиносидий таҳлилда омиллар алокадорлиги. Иктиносидий тизимда алокадорлик турлари. Стохастик ва детерминантлашган моделлар. Иктиносидий таҳлилнинг оддий-анъанавий усууллари. Таккослаш, ўртача ва нисбий кўрсаткичларни хисоблаш, гурухлаштириш, балансли боғланиш, занжирли боғланиш, мутлок ва нисбий фарқлар, индекс усуулларининг таҳлилда кўлланилиши.

Иктиносидий таҳлилда иктиносидий-математик усуулларни кўллашнинг зарурияти. Иктиносидий жараёнлар ва уларнинг натижаларига таъсир этувчи омилларни баҳолашда интеграл ва логарифм усууларидан фойдаланиш. Иктиносидий таҳлилда корреляцион ва регрессион таҳлил усууллари. Каор кабул килиш назарияси усууллари. Иктиносидий масалаларнинг мақбул ечимини аникланда математик дастурлаш, ўйин назарияси ва назарий хизмат кўрсатиш усуулларининг кўлланилиши. Сезирлик таҳлили. Эврестик таҳлил. Молиявий хисоблаш усууллари. Пулнинг вактинча киймати. Пул кийматини устириш ва дисконтлаш операциялари. Фоиз ставкалари ва уларни хисоблаш усууллари. Таҳлил усуулларини такомиллаштириш масалалари.

3-мавзу: Иктиносидий таҳлилнинг турлари

Иктиносидий таҳлилнинг турлари. Иктиносидий таҳлилнинг турлар бўйича таснифланиши ва унинг мезонлари. Иктиносидий таҳлилни мазмунига, даврига, объекти ва субъектларига, тармоқлар бўйича, кенгайтирилган ишлаб чиқариш боскичлари бўйича, компьютерлаштириш даражаси бўйича, ижтимоий-иктиносидий жараёнларни ўрганиш бўйича. Ўрганилаётган объектни камраб олиш даражасига кўра турлари ва уларнинг тавсифи. Ташки ва ички таҳлил. Молиявий ва бошқарув таҳлили. Тезкор (оператив), жорий (ретроспектив) ва истикболли (перспектив) таҳлил. Ижтимоий-иктиносидий, техник-иктиносидий, экологик-иктиносидий таҳлил. Маркетинг таҳлили, инвестицион таҳлил, функционал-кыйматли таҳлил, логистик таҳлил. Таккослама, омилли, экспресс, фундаментал, маржинал таҳлил турлари. Комплекс, танланма, тематик таҳлил.

4-мавзу: Таҳлил ишларини ташкил килиш ва манбалар билан таъминлаш

Хўжалик юритувчи субъектларда таҳлил ишларини ташкил килиш. Таҳлилни ўтказиш боскичлари. Таҳлил натижаларини умумлаштириш ва расмийлаштириш. Таҳлил натижасида аникланган имкониятлар ва илғор foяларни амалиётга тадбик этиш.

Таҳлил учун керакли ахборот тизими ва унинг турлари. Иктиносидий, хукукий, техник, экологик ва бошка манбалар тўғрисида тушунчалар.

Иктиносидий манбаларнинг турлари ва уларни ташкил килишининг асосий тамойиллари (принциплари): хакконийлик, умумий боғликллик, тезкорлик, тёжамкорлик ва кераклилик тамойилларига амал килишлик. Таҳлилнинг

ахборот манбасига қўйиладиган талаблар. Иктисодий таҳлилнинг ахборот манбасини ишончлилигини аниклаш. Иктисодий таҳлилда ахборот технологияларининг кўлланиши.

5-мавзу: Хўжалик юритувчи субъектларнинг маркетинг фаолиятида таҳлил

Маркетинг тизимида иктисодий таҳлилнинг максади, вазифаси ва унинг ахборот манбалари. Маркетинг таҳлили обьектлари. Маркетинг таҳлили усуслари.

Хўжалик юритувчи субъектлар маҳсулоти хамда хизматига бўлган талаб ва тақлифни ўрганишнинг аҳамияти. Товарнинг бозордаги ҳолатини баҳолаш хамда талаб эластиклиги. Талаб ва тақлифни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими. Хўжалик юритувчи субъектлар маҳсулоти ва хизматига бўлган талабга таъсир этувчи омилларнинг таҳлили. Корхона товар ва баҳо сиёсатининг таҳлили. Ракобат даражаси кўрсаткичлари ва уларни аникловчи омиллар. Корхона маҳсулотининг ракобатбардошлиги таҳлили.

6-мавзу: Хўжалик юритувчи субъектларнинг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чикариш ва сотиш хажмини таҳлил

Маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чикариш ва сотиш хажмини таҳлил килишининг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Маҳсулот хажмини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими.

Маҳсулот ишлаб чикариш (иш бажариш, хизмат кўрсатиш)нинг ташкилий-техник даражасининг таҳлили. Маҳсулот ишлаб чикариш ва сотиш хажми динамикасини таҳлили. Ишлаб чикариши диверсификациялашнинг аҳамияти. Маҳсулотлар таркибидаги структуравий ўзгаришлар таҳлили. Маҳсулот номенклатураси ва ассортименти таҳлили. Маҳсулот ишлаб чикариш маромийлиги таҳлили. Маҳсулот (иш, хизмат) критик хажми хамда ишлаб чикариш левериджи таҳлили.

Маҳсулотларни сотиш бўйича шартнома мажбуриятларининг бажарилишини таҳлили. Маҳсулот сифатининг таҳлили. Маҳсулот ишлаб чикариш хамда сотиш хажмига таъсир этувчи омиллар таҳлили. Маҳсулот ишлаб чикариш ва сотиш хажмини ошириш бўйича мавжуд имкониятларни аниклаш.

7-мавзу: Асосий воситалар ҳолати ва улардан самарали фойдаланиш таҳлил

Хўжалик юритувчи субъектларнинг асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва таҳлилнинг вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Асосий воситаларнинг таркиби, тузилиши ва динамикаси таҳлили. Актив ва пассив асосий воситалар таҳлили. Асосий воситаларнинг техник ҳолати ва харакат кўрсаткичларини таҳлили. Асосий воситаларни техник янгилашнинг аҳамияти.

Асосий воситалар билан таъминланганлик ва қуролланганликни таҳлили. Асосий воситалардан самарали фойдаланишни ифодаловчи

кўрсаткичлар тизими. Фонд кайтими ва фонд сифимининг тахлили. Хўжалик юритувчи субъектларда ишлаб чиқариш кувватларидан фойдаланиш даражасининг тахлили. Машина ва жиҳозлардан вакт ва кувват бўйича фойдаланишининг тахлили. Асосий воситалардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имкониятларини аниклаш.

8-мавзу: Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан фойдаланиш тахлили

Хўжалик юритувчи субъектларнинг моддий ресурслар билан таъминланганини тахлил этишининг ахамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан фойдаланиш самарадорлигини характерловчи кўрсаткичлар тизими. Хўжалик юритувчи субъектларнинг моддий ресурслар билан таъминланиши хамда захира холатининг тахлили. Материал кайтими ва материал сифимининг тахлили. Моддий ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги ва уларни ишлаб чиқариш хажмига таъсирини тахлили. Иктисолиётни модернизация килиш шароитида материаллардан самарали фойдаланишининг маҳсулот таннархини пасайтиришдаги ахамияти.

9-мавзу: Мехнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги тахлили

Хўжалик юритувчи субъектларнинг меҳнат ресурслари билан таъминланганини тахлил килишининг ахамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Меҳнат ресурслари таркиби ва уларнинг динамикасини тахлили. Ходимлар харакатининг тахлили. Ходимлар кўнимисизлиги тахлили. Иш вақтидан самарали фойдаланиш ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар тахлили.

Меҳнат унумдорлиги динамикасини тахлили. Меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омиллар тахлили. Ракобатдош иктисолиёт шароитида меҳнат унумдорлигини оширишнинг маҳсулот таннархини пасайтиришдаги ўрни. Меҳнат сифимининг тахлили. Маҳсулот хажмига меҳнат омиллари таъсирининг тахлили.

10-мавзу: Маҳсулот ишлаб чиқариш ва давр харажатлари тахлили

Хўжалик юритувчи субъектларнинг ишлаб чиқариш ва давр харажатларини тахлил килишининг ахамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Ракобатдош иктисолиёт шароитида маҳсулот таннархини пасайтиришнинг ахамияти. Харажатларни туркумлаш: ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари, “ўзгарувчан” ва “ўзгармас” харажатлар тахлили. Ишлаб чиқариш харажатларининг таркиби ва динамикасининг тахлили. Ишлаб чиқариш харажатларининг иктисолий элементлари ва калькуляция моддалари бўйича тахлили. Маҳсулот таннархининг тахлили. Маҳсулот таннархига таъсир этувчи омиллар тахлили. Моддий харажатлар ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар тахлили. Меҳнат хаки харажатлари ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар тахлили.

Харажатлар самаралорлиги тахлили.

Давр харажатлари таркиби ва динамикасининг тахлили. Давр харажатларини пасайтириш имкониятларини аниклаш.

11-мавзу: Молиявий ва операцион бошкарув тизимида маржинал тахлил

Маржинал тахлилнинг мазмуни ва аҳамияти. Коплаш маржаси тахлили. Махсулот сотишдан фойданинг маржинал тахлили методикаси. Рентабеллик кўрсаткичлари маржинал тахлили методикаси. Корхона маҳсулот сотишининг зарарсизлик хажми ҳамда ҳаффиизлик зонаси тахлили. Махсулот сотишининг зарарсизлик хажми ҳамда ҳаффиизлик зонаси ўзгаришига омиллар таъсири тахлили. Махсулот сотиш баҳосининг критик даражаси ҳамда маҳсулот бирлигига доимий ва ўзгарувчан харажатларнинг чегаравий миқдорларини аниклаш. Ишлаб чикириш кувватларини ошириш бўйича карорларни асослаш. Критик даражадан паст баҳода кўшимча буюртмалар жабул килиш бўйича карорларни тахлилий баҳолаш.

2-модул. Молиявий тахлил

12-мавзу: Бухгалтерия баланси тахлили

Бухгалтерия баланси тахлили мазмуни ва вазифалари. Бухгалтерия баланси ва унинг таркибий тузилиши: активлар, капитал ва маҷбуриятлар. Баланс моддалари ва унинг бошка молиявий хисоботлар мълумотларига мослиги. Корхона молиявий ҳолати тахлили ўсуллари.

Балансни ўкиш. Бухгалтерия балансининг горизонтал (даврий) тахлили. Бухгалтерия балансининг вертикаль (таркибий) тахлили.

Корхоналар иктиносидий салоҳияти: таркиби, кўрсаткичлар тизими ва самарадорлигини тахлили.

Корхоналар молиявий салоҳияти: таркиби, кўрсаткичлар тизими ва самарадорлигини тахлили.

Бухгалтерия баланси моддаларининг ликвидлилик бўйича туркумланиши. Бухгалтерия балансининг ликвидлилиги ва корхона тўлов лаёкатининг тахлили.

13-мавзу. Молиявий баркарорлик тахлили

Молиявий баркарорлик тахлилини мазмуни, максади ва вазифалари. Корхонанинг иктиносидий ресурслари, унинг молиявий тузилмаси, ликвидлиги, тўловга кобилиятини молиявий ахвол ва баркарорликка таъсири. Молиявий баркарорлик ва унинг типлари: мутлак ва меъёрий баркарорлик, нобаркарор ва инкиrozли ҳолатлар.

Корхонанинг ўз оборот маблаглари билан таъминланганлиги тахлили. Молиявий баркарорликни динамик тахлили.

Корхонанинг молиявий баркарорлиги билан боғлик коэффициентлари (молиявий мустакиллик (автономия), молиявий қарамлик, ўз ва карз маблагларининг нисбати, ўз маблаглари билан таъминланганлик, ўз айланма

маблагларининг тўпланиш коэффициенти каби) ва уларнинг тахлили.

Корхонанинг молиявий баркарорлигини мустахкамлаш бўйича ички имкониятларни аниклаш ва йўлга кўйиш чора тадбирларини белгилаш.

14-мавзу. Кредитга лаёкатлилик тахлили

Кредитга лаёкатлилик тахлилининг мазмуни, максади ва вазифалари. Кредитга лаёкатлиликнинг тавсифи. Кредитга лаёкатлиликни баҳолаш ва тахлил килишининг асосий усуслари: эксперт баҳолаш тизими ва балли (скоринг) баҳолаш тизими.

Кредитга лаёкатлиликни баҳолашда тижорат банкларининг кредит сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари.

Корхонанинг ишончлигини баҳолаш. Ракобатдош маҳсулотлар ишлаб чикиариш кобилиятини тахлили. Даромад тахлили. Кредит ресурслари максаддилигини тахлили. Кредитга лаёкатлиликни молиявий коэффициентларда баҳолаш. Кредитни таъминланганлигини тахлили. Кредит тўловлари юзасидан пул оқимларининг келажакдаги кутилишларини баҳолаш.

Рисклар тахлили. Кредитга лаёкатлиликни баҳолашда назоратнинг давомийлиги.

15-мавзу: Молиявий натижалар ва рентабеллик тахлили

Молиявий натижаларни тахлил килишининг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Тахлилнинг ахборот манбалари. Умумий молиявий натижалар, уларнинг таркиби ва тузилишини тахлили. Маҳсулот сотишдан кўрилган ялпи молиявий натижа ва унга таъсир этувчи омилларнинг тахлили.

Асосий фаолиятнинг молиявий натижалари тахлили. Молиявий фаолиятнинг даромадлари ва харажатлари тахлили. Умумхужалик фаолиятининг молиявий натижалари тахлили. Солик тўлангунга кадар фойда тахлили. Бюджетта тўловлар ва ажратмаларнинг тахлили. Соф фойда ва унга таъсир этувчи омиллар тахлили. Рентабеллик кўрсаткичлари ва уларга таъсир этувчи омиллар тахлили. Фойда ва рентабелликни ошириш имкониятларини аниклаш.

16-мавзу: Дебиторлик ва кредиторлик карзлари тахлили

Хўжалик юритувчи субъектларнинг дебиторлик ва кредиторлик карзлари тахлилининг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг хўжалик юритувчи субъектлар молиявий холатига таъсири.

Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг умумий ҳажмини тахлили. Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг таркиби, тузилиши ва динамикасини тахлили. Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг муддатлари бўйича тахлили.

Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг айланувчанлигини тахлили. Карзларни камайтириш имкониятларини аниклаш.

17-мавзу: Пул оқимлари таҳлили

Хўжалик юритувчи субъектларнинг пул маблағлари билан таъминланганлиги ва уларнинг оқимларини ўрганишнинг ахамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг асосий ахборот манбалари. Хўжалик субъектининг умумий пул маблағлари оқимининг таҳлили. Хўжалик фаолиятидаги пул маблағлари харакатини таҳлили. Молиявий фаолиятдан пул оқимининг таҳлили. Инвестицион фаолиятдаги пул оқимлари таҳлили. Пул оқимларини башоратлаш. Валюта маблағлари харакатини таҳлили. Пул маблағлари харакатини тезлаштириш имкониятларини аниклаш.

18-мавзу: Хўжалик юритувчи субъектлар хусусий капитали таҳлили

Хўжалик юритувчи субъектларнинг хусусий капиталини таҳлил этишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Хусусий капиталнинг хўжалик юритувчи субъектлар молиявий баркарорлигини таъминлашдаги ўрни. Хусусий капитални характерловчи кўрсаткичлар таснифи. Хусусий капиталнинг таркиби ва динамикасининг таҳлили. Устав, кўшилган ва захира капиталларининг ўзгариши таҳлили. Таксимланмаган фойда (копланмаган зарар)ни таҳлили. Хусусий капитал билан боғлик бўлган молиявий коэффициентлар таҳлили. Молиявий леверидж таҳлили.

19-мавзу. Корхоналар иқтисодий начорлиги (банкротлиги)ни баҳолаш ва таҳлил килиш

Иқтисодий начорлик (банкротлик)ни баҳолашнинг объектив зарурлиги, уни таҳлил килиш максади ва вазифалари. Банкротлик институти ва унинг ривожланиш истиқболлари. Иқтисодий начорликни тартибга солишнинг хукукий нормалари. Иқтисодий начорлик таҳлилининг ахборот манбалари. Банкротликни аниклашда қўлланиладиган кўрсаткичлар тизими ва уларнинг киёсий таҳлили. Иқтисодий начорликни баҳолашнинг миллий ва ҳалкаро тажрибалари.

Иқтисодий начорлик ҳавф-хатарларини аниклашда молиявий холат таҳлили. Банкротликни аниклашнинг турли моделлари.

Корхонани молиявий соғломлаштиришга каратилган чора-тадбирларни ишлаб чикиш ва уларни амалга ошириш бўйича бошқарув карорларини кабул килиш.

20-мавзу. Корхоналар молиявий холатини рейтинг баҳолаш ва таҳлил килиш

Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий холатини рейтинг баҳолашнинг зарурияти. Таҳлил максади, мазмуни ва вазифалари. Корхоналар фаолияти рейтингининг турлари, моҳияти ва баҳолаш усуслари. Корхоналар молиявий холатини рейтинг баҳолашда қўлланиладиган кўрсаткичлар тизими ва уларни аниклаш усуслари.

Корхоналар молиявий холатини ва самарадорлигини ифодаловчи

комплексе кўрсаткичлар бўйича рейтингини аниклаш ва уларнинг киёсий тахлили.

Молиявий холатни рейтинг баҳолаш бўйича халкаро тажрибалар ва улардан мамлакатимиз тахлил амалиётида фойдаланиш имкониятлари.

21-мавзу. Молиявий хисобот элементларини башоратлаш

Молиявий хисобот элементларини башоратлаш ва унда кўлланиладиган турлар моделлар ва усулларнинг тасвиfi.

Активлар, капитал ва мажбуриятларни башоратлаш. Даромадлар ва харажатларни башоратлаш: сотиш хажми, маҳсулот таннархи, операцион даромад ва харажатлар, фойда хажми ва рентабеллик даражаларини башоратлаш. Пул мабалағлари нақдлигини башоратлаш. Банкротликни башоратлаш. Башорат кўрсаткичларининг эҳтимоллиги ва ишончилигини баҳолаш. Башоратланидаги камчиликлар.

22-мавзу: Хўжалик юритувчи субъектларнинг кимматли коғозлар бозоридаги фаолияти тахлили

Кимматли коғозлар бозорида хўжалик субъектлари фаолиятининг асосий максади ва вазифалари. Хўжалик юритувчи субъектлар кимматли коғозлари тасвиfi. Хўжалик юритувчи субъектлар кимматли коғозлари таркибининг тахлили. Дивиденд сиёсатида молиявий тахлилнинг роли. Эмитентларининг рейтинг тахлили методикаси.

23-мавзу. Хўжалик юритувчи субъектнинг инвестишион фаолиятини тахлили

Инвестиция фаолияти, унинг турлари ва асосий йўналишлари Инвестиция ресурсларини шакллантириш сиёсатини ишлаб чикиш. Инвестицияни баҳолаш усуллари. Ишлаб чикариш инвестициясининг тахлили. Молиявий инвестициялар тахлили. Инвестицион фаолият хажми тахлили. Реал инвестициялар самарадорлиги тахлили. Инвестицион лойихалар самарадорлик кўрсаткичларининг сезирлик тахлили. Молиявий қўйилмалар самарадорлиги тахлили. Инновациялар ва бошқа инвестицион лойихаларнинг молиялаштириш манбалари тахлили. Лизинг муомалалари самарадорлиги тахлили.

24-мавзу. Хўжалик юритувчи субъектнинг ташки иктисадий фаолияти тахлили

Ташки иктисадий фаолиятни йўлга қўйишнинг иктисадий ва хукукий негизлари ва уни Ўзбекистон Республикасида ривожлантириш истикболлари. Хўжалик юритувчи субъектларнинг ташки иктисадий фаолиятини тахлил этишининг мазмуни ва моҳияти. Экспорт операцияларининг тахлили. Импорт операцияларининг тахлили. Экспорт-импорт операцияларидан олинган даромад ва харажатлар тахлили. Экспорт-импорт операциялари бўйича валюта курслари ўзгаришидан натижалар тахлили. Экспорт-импорт операциялари

бўйича пул оқимлари таҳлили.

III. Амалий машғулотлари бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1-модул. Иктиносий таҳлил назарияси ва бошқарув таҳлили

1. Иктиносий таҳлилнинг предмети, асосий вазифалари ва тамоилилари
2. Иктиносий таҳлилнинг методи ва усуслари
3. Иктиносий таҳлилнинг турлари
4. Таҳлил ишларини ташкил килиш ва манбалар билан таъминлаш
5. Хўжалик юритувчи субъектларнинг маркетинг фаолиятида таҳлил
6. Хўжалик юритувчи субъектларнинг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажмини таҳлили
7. Асосий воситалар холати ва улардан самарали фойдаланиш таҳлили
8. Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан фойдаланиш таҳлили
9. Мехнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги таҳлили
10. Маҳсулот ишлаб чиқариш ва давр харажатлари таҳлили
11. Молиявий ва операцион бошқарув тизимида маржинал таҳлил

2-модул. Молиявий таҳлил

12. Бухгалтерия баланси таҳлили
13. Молиявий баркарорлик таҳлили
14. Кредитга лаёкатлилик таҳлили
15. Молиявий натижалар ва рентабеллик таҳлили
16. Дебиторлик ва кредиторлик карзлари таҳлили
17. Пул оқимлари таҳлили
18. Хўжалик юритувчи субъектлар хусусий капитали таҳлили
19. Корхоналар иктиносий начорлиги (банкротлиги)ни баҳолаш ва таҳлил килиш
20. Корхоналар молиявий ҳолатини рейтинг баҳолаш ва таҳлил килиш
21. Молиявий хисобот элементларини башоратлаш
22. Хўжалик юритувчи субъектларнинг кимматли коғозлар бозоридаги фаолияти таҳлили
23. Хўжалик юритувчи субъектнинг инвестицион фаолиятини таҳлили
24. Хўжалик юритувчи субъектнинг ташки иктиносий фаолияти таҳлили

Амалий машғулотлар мультимедиа курилмалари билан жиҳозланган аудиторияда бир академик гурӯхга бир профессор-ўқитувчи томонидан ўтказилади. Машғулотларда фаол ва интерактив усуслар ёрдамида ўтилади, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялардан фойдаланилади.

IV. Мустакил таълим ва мустакил ишлар

Мустакил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Турли мулкчилик шаклидаги хўжалик юритувчи субъектларда бошқарув карорлари кабул килишда тахлилнинг аҳамияти.
2. Иктисодий тахлилнинг фан сифатида шаклланиши.
3. Хўжалик юритувчи субъектлар иктисодий салоҳиятини ўстиришда ҳамда мустаҳкамлашда иктисодий тахлилнинг ўрни.
4. Иктисодий тахлилнинг асосий тамойиллари.
5. Фанлар тизимида “Иктисодий тахлил”нинг ўрни.
6. Иктисодий тахлил фани методининг ўзига хос ҳусусиятлари.
7. Иктисодий тахлилда омиллар тизими ҳамда моделлар, иктисодий моделларнинг турлари.
8. Иктисодий тахлилда стохастик ва детерминантлашган моделларнинг кўлланилиши.
9. Таккослаш усули ва уни тахлилда кўлланилиши.
10. Ўртача ва нисбий қўрсаткичларни хисоблаш усули ҳамда уни тахлилда кўлланилиши.
11. Гурухлаштириш усули ва уни тахлилда кўлланилиши.
12. Иктисодий тахлилда иктисодий-математик усулларни кўллашнинг зарурияти.
13. Интеграл усули ва уни тахлилда кўлланилиши.
14. Корреляцион ва регрессион тахлил усуллари.
15. Иктисодий масалаларнинг макбул ечимини аниклашда математик дастурлаш, ўйин назарияси ва назарий хизмат қўрсатиш усулларининг кўлланилиши.
16. Эврестик тахлил.
17. Фоиз ставкалари ва уларни хисоблаш усуллари.
18. Тахлия усулларини такомиллаштириш масалалари.
19. Иктисодий тахлилни мазмунига, даврига, обьекти ва субъектларiga кўра турлари.
20. Компьютерлаштириш даражаси бўйича, ижтимоий-иктисодий жараёнларни ўрганиш бўйича, ўрганилаётган обьектни камраб олиш даражасига кўра тахлил турлари ва уларнинг тавсифи.
21. Молиявий ва бошқарув тахлили.
22. Тезкор (оператив), жорий (ретроспектив) ва истиқболли (перспектив) тахлил.
23. Маркетинг тахлили.
24. Инвестицион тахлил.
25. Функционал-кйиматли тахлил.

26. Таккослама, омилли, экспресс, фундаментал, маржинал таҳлил турлари.
27. Ижтимоий-иктисодий, техник-иктисодий, экологик-иктисодий таҳлил.
28. Ҳўжалик юритувчи субъектларда таҳлил ишларини ташкил килиш.
29. Таҳлил учун керакли манбалар тизими ва унинг турлари.
30. Маркетинг таҳлили усуллари.
31. Товарнинг бозордаги холатини баҳолаш ҳамда талаб эластиклиги.
32. Корхона товар ва баҳо сиёсатининг таҳлили.
33. Ҳўжалик юритувчи субъектлар маҳсулоти ҳамда хизматига бўлган талаб ва таклифи ўрганишнинг аҳамияти ва таҳлилнинг вазифалари.
34. Ракобат даражаси кўрсаткичлари ва уларни аникловчи омиллар.
35. Маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажми динамикасини таҳлили.
36. Маҳсулотлар таркибидаги структуравий ўзгаришлар таҳлили.
37. Маҳсулот номенклатураси ва ассортименти таҳлили.
38. Маҳсулот ишлаб чиқариш маромийлиги таҳлили.
39. Маҳсулот (иш, хизмат) критик ҳажми ҳамда ишлаб чиқариш левериджи таҳлили.
40. Маҳсулот ҳажмини ошириш бўйича мавжуд имкониятларни аниклаш.
41. Маҳсулотларни сотиш бўйича шартнома мажбуриятларининг бажарилишини таҳлили.
42. Сотилган маҳсулот сифатининг таҳлили.
43. Маҳсулотни сотиш ҳажмини ошириш имкониятларини аниклаш ҳамда амалиётига тадбик этиш.
44. Асосий воситаларнинг таркиби, тузилиши ва динамикаси таҳлили.
45. Актив ва пассив асосий воситалар таҳлили.
46. Асосий воситаларнинг техник холати ва ҳаракат кўрсаткичларини таҳлили.
47. Асосий воситалар билан таъминланганлик ва куролланганликни таҳлили.
48. Асосий воситалардан самараали фойдаланишни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими.
49. Ҳўжалик юритувчи субъектларда ишлаб чиқариш кувватларидан фойдаланиш даражасининг таҳлили.
50. Машина ва жихозлардан вакт ва кувват бўйича фойдаланишнинг таҳлили.
51. Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан фойдаланиш самарадорлигини характерловчи кўрсаткичлар таҳлили.
52. Моддий ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги ва уларни ишлаб чиқариш ҳажмига таъсирини таҳлили.
53. Мехнат ресурслари таркиби ва уларнинг динамикасини таҳлили.

54. Ходимлар харакатининг тахлили.
55. Иш вактидан самарали фойдаланиш ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар тахлили.
56. Саноат ишлаб чиқариш ходимлари меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омиллар ва уларни тахлили.
57. Ишчиларнинг меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омилларни тахлили.
58. Ракобатдош иктисадиёт шароитида меҳнат унумдорлигини оширишнинг маҳсулот таннахини пасайтиришдаги аҳамияти.
59. Маҳсулот ҳажмига меҳнат омилларининг таъсирини тахлили.
60. Ҳўжалик юритувчи субъектларнинг ишлаб чиқариш харажатларини тахлил этишнинг аҳамияти, вазифаси ва ахборот манбалари.
61. Ишлаб чиқариш харажатларининг таркиби ва динамикасини тахлили.
62. Ишлаб чиқариш харажатлари самарадорлигининг тахлили.
63. Меҳнат ҳаки харажатларини тахлили.
64. Меҳнат ҳаки фондига таъсир этувчи омиллар тахлили.
65. Ҳўжалик юритувчи субъектлар фаолиятидаги давр харажатларини тахлил килишининг назарий-услубий асослари.
66. Давр харажатларини пасайтириш имкониятларини аниклаш.
67. Маҳсулот сотишдан фойданинг маржинал тахлили методикаси.
68. Рентабеллик кўрсаткичлари маржинал тахлили методикаси.
69. Корхона маҳсулот сотишининг зарарсизлик ҳажми ҳамда ҳавфсизлик зонаси тахлили.
70. Маҳсулот сотиш баҳосининг критик даражаси ҳамда маҳсулот бирлигига доимий ва ўзгарувчан харажатларнинг чегаравий микдорларини аниклаш.
71. Критик даражадан паст баҳода кўшимча буюртмалар кабул килиш бўйича карорларни тахлилий баҳолаш.
72. Молиявий ҳолат тахлили учун зарурий ахборот манбалари ва улар түгрилигига кўйиладиган талаблар.
73. Корхона молиявий ҳолати тахлили усууллари.
74. Корхоналар иктисадий салоҳияти: таркиби, кўрсаткичлар тизими ва самарадорлигини тахлили.
75. Корхоналар молиявий салоҳияти: таркиби, кўрсаткичлар тизими ва самарадорлигини тахлили.
76. Бухгалтерия балансининг ликвидлилиги ва корхона тўлов лаёкатининг тахлили.
77. Ҳўжалик юритувчи субъектлар тўлов кобилиятини тахлили.
78. Ҳўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий барқарорлигини

тахлили.

79. Молиявий баркаорликни яхшилаш чора-тадбирларини аниклаш.
80. Банк мижозининг кредитга лаёкатлилигини тахлили.
81. Корхонанинг молиявий холати тахлилининг натижаларини умумлаштириш ва молиявий согломлаштириш йўлларини белгилаш.
82. Корхона молиявий ва иктисадий холатига умумий баҳо бериш.
83. Кредитга лаёкатлиликини баҳолаш ва тахлил килишининг асосий усуслари.
84. Кредитга лаёкатлиликини баҳолашда тижорат банкларининг кредит сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари.
85. Умумий молиявий натижалар, уларнинг таркиби ва тузилишини тахлили.
86. Махсулот сотишдан кўрилган ялпи молиявий натижа ва унга таъсир этувчи омилларнинг тахлили.
87. Асосий ишлаб чиқариш фаолиятининг молиявий натижаларини тахлили.
88. Асосий фаолиятнинг молиявий натижалари тахлили.
89. Фойданинг ишлатилишини тахлили.
90. Рентабеллик кўрсаткичлари ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар тахлили.
91. Фойда ва рентабелликни ошириш имкониятларини аниклаш.
92. Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг муддатлари бўйича тахлили.
93. Дебиторлик ва кредиторлик карзларни камайтириш имкониятларини аниклаш ва уларни амалиётда кўллаш йўналишлари.
94. Дебиторлик ва кредиторлик карзларининг айланувчанигини тахлили.
95. Молиявий фаолиятдан пул окимининг тахлили.
96. Инвестицион фаолиятдаги пул окимлари тахлили.
97. Пул окимларини прогнозлаш.
98. Валюта маблағлари ҳаракатини тахлили.
99. Пул маблағлари ҳаракатини тезлаштириш имкониятларини аниклаш.
100. Хусусий капитал билан боғлик бўлган молиявий коэффициентлар тахлили.
101. Хусусий капитални кўпайтириш бўйича мавжуд имкониятларни аниклаш.
102. Молиявий леверидж тахлили.
103. Банкротликни аниклашда кўлланиладиган кўрсаткичлар тизими ва уларнинг киёсий тахлили.
104. Иктисадий начорлик хавф-хатарларини аниклашда молиявий холат тахлили.

105. Банкротликни аниклашнинг турли моделлари.
106. Иктисодий начорлик (банкротлик)ни олдини олиш чора-тадбирлари.
107. Корхоналар фаолияти рейтингининг турлари, моҳияти ва баҳолаш усуллари.
108. Корхоналар молиявий холатини рейтинг баҳолашда кўлланиладиган кўрсаткичлар тизими ва уларни аниклаш усуллари.
109. Молиявий холатни рейтинг баҳолаш бўйича ҳалкаро тажрибалар ва улардан мамлакатимиз тахлил амалиётида фойдаланиш имкониятлари.
110. Молиявий хисобот элементларини башоратлаш ва унда кўлланиладиган турли моделлар.
111. Активлар, капитал ва мажбуриятларни башоратлаш.
112. Даромадлар ва ҳаражатларни башоратлаш: сотиш ҳажми, маҳсулот таннархи, операцион даромад ва ҳаражатлар, фойда ҳажми ва рентабеллик даражаларини башоратлаш.
113. Пул мабалағлари накдлигини башоратлаш.
114. Банкротликни башоратлаш.
115. Баҳорат кўрсаткичларининг эҳтимоллиги ва ишончлилигини баҳолаш.
- Мустакил ўзлаштириладиган мавзуулар бўйича талабалар томонидан ҳўжалик юритувчи субъектлар мисолида тахлилий маълумотлар тайёрлаш, хулосалар ёзиш ҳамда уни тақдимот килиш тавсия этилади.
3. **V Фан ўқитилишининг натижалари (шаклланадиган комиетенциялар)**
 “Иктисодий тахлил” фанини ўзлаштириш жараённида талаба:
 ҳўжалик юритувчи субъектлар, уларнинг ҳўжалик-молия-тижорат фаолияти узлуксизлиги;
 иктисодий ҳодиса ва жараёнлар, уларнинг самараси, натижаси ҳакидаги, активларининг доиравий айланувчанлигини таъминлашда;
 ахборотлар оқимини шакллантириш;
 ахборотларни кайта ишлаш ва тахлилий хулосаларни шакллантириш;
 иктисодий тахлилнинг зарурий ва муҳим жихатлари **ҳакида масаввурга эга бўши;**
 ҳўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини тахлил килишнинг асосий таомойилларини;
 иктисодий тахлилнинг оддий-анъанавий ҳамда иктисодий-математик усулларини;
 ҳўжалик субъектларида тахлил ишларини ташкил килишни;
 тахлил учун керакли манбаларни тўплаш ва улардан фойдалана олишни **билиши ва улардан фойдалана олиши;**
 ҳўжалик юритувчи субъектларда тахлил ишларини ташкил этиш;
 иктисодий тахлил учун зарур ахборотни йигиш:

хўжалик субъектларида маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш
хажмини режалаштириш ва унга баҳо бериш;

маҳсулот (иш, хизматлар) сотиш ҳажмларини таҳлил килиш;

моддий, меҳнат ва молиявий ресурслар билан таъминланганлик ва
уладардан самарали фойдаланиш ҳолатига баҳо бериш:

маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш харажатлари ва давр
харажатларини таҳлил килиш;

субъектлар молиявий ва иктиносий ҳолатига аник баҳо бериш;

молиявий натижалар ва уларга таъсир этувчи омилларни хисоблаш ва
таҳлил килиш;

хўжалик юритувчи субъектлар иктиносий ҳолатини таҳлил килиш
асосида молиявий, бошқарув ва инвестицион карорлар кабул килиш учун
зарур хулосалар ишлаб чиқиш **кўникмаларига эга бўлиши керак**;

4. VI. Таълим технологиялари ва методлари:

- мавъузалар;
- интерфаол кейс-стадилар;
- семинарлар (мантикий фикрлаш, тезкор савол-жавоблар);
- гурухларда ишлаш;
- такдимотлар килиш;
- индивидуал лойихалар;
- жамоа бўлиб ишлаш ва химоя килиш учун лойихалар.

5. VII. Кредитларни олиш учун талаблар:

Фанга оид назарий ва услубий тушунчаларни тўла ўзлаштириш, таҳлил
натижаларини тўғри акс эттира олиш, ўрганилаётган жараёнлар хакида
мустакил мушоҳада юритиш ва жорий, оралиқ назорат шаклларида берилган
вазифа ва толширикларни бажариш, яқуний назорат бўйича ёзма ишини
топшириш.

6. Асосий адабиётлар

1. Мельник М.В., Поздеев В.Л. Экономический анализ: Учебник и практикум. Москва: Юрайт, 2020. – 261 с.
2. Пардаев М.К. Иктиносий таҳлил назарияси. Дарслик. – Т.: “Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи” ДУК, 2020. – 588 б.
3. Raximov M.Y., Kalandarova N.N. Molijaviy tahlil. Darslik. – Т.: Iqtisod-Moliya, 2019. - 736 b.
4. Xasanov B.A., Raximov M.Y., Muqumov Z.A. va boshqalar. Molijaviy tahlil. Darslik. – Т.: IQTISODIYOT, 2020. - 736 b.
5. Raximov M.Y., Mavlonov N.N., Kalandarova N.N. Iqtisodiy tahlil. O’quv qo’llanma. – Т.: Iqtisod-Moliya, 2020. - 517 b.

Қўшимча адабиётлар

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 февралдаги
ПҚ-4611-сонли “Молиявий хисботнинг халкаро стандартларига ўтиш бўйича
қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Карори.

7. "Узбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича харакатлар стратегияси тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли Фармони.
8. Пардаев М.К., Абдукаримов И.Т., Пўлатов М.Э., Усманова Д.К. Финансовый анализ предприятий. Учебное пособие по опыту РФ и РУз. – Т.: "Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи" ДУК, 2020. – 768 бет.
9. Мельник М.В., Поздеев В.Л. Теория экономического анализа: Учебник. Москва: Юрайт, 2020. – 261 с.
10. Шадрина Г.В. Теория экономического анализа: Учебник и практикум. Москва: Юрайт, 2020. – 208 с.
11. Сагдиллаева З.А., Юлдашева У.А., Алимов Б.Б. Финансовый анализ. /Учебник – Т.: Иктисад-Молия, 2019. – 444 с.

Ахборот манбаалари

12. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси хукумат портали.
13. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Конун хужжатлари маълумотлари миллий базаси.
14. www.mf.uz – Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги расмий сайти.
15. www.soliq.uz – Ўзбекистон Республикаси Давлат Солик қўмитаси расмий сайти.
16. www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитасининг расмий сайти.
7. Фан дастури Олий ва ўрта маҳсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2020 йил "14" 08 даги 3-сонли баённомаси билан маъкулланган.
Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта маҳсус таълим вазирлигининг 2020 йил "14" 08 даги 418 -сонли буйруги билан маъкулланган фан дастурларини таянч олий таълим муассасаси томонидан тасдиқлашга розилек берилган.
8. **Фан/модуль учун масъуллар:**
М.Ю.Рахимов – ТМИ, "Аудит ва иктиносий таҳлил" кафедраси мудири, иктинос фанлари номзоди, доцент
И.Х.Чориев – ТМИ, "Аудит ва иктиносий таҳлил" кафедраси катта ўқитувчиси
Н.Н.Каландарова – ТМИ, "Аудит ва иктиносий таҳлил" кафедраси в.б. доценти, PhD
9. **Такризчилар:**
Р.Д.Дустмурадов – ТДАУ, "Бухгалтерия хисоби" кафедраси мудири, иктинос фанлари доктори, профессор (турдош ОТМ)
Б.А.Хасанов – ТДИУ, "Молиявий таҳлил ва аудит" кафедраси профессори, иктинос фанлари доктори (турдош ОТМ).